

Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка
Факультет корекційної та соціальної педагогіки і психології
Кафедра логопедії та спеціальних методик

Дипломна робота
магістра

з теми: **“ЛОГОРИТМІКА В СИСТЕМІ РОБОТИ З ДІТЬМИ
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ”**

Виконала: студентка 2 курсу групи
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Імамова Альона Петрівна

Керівник:
кандидат психологічних наук,
доцент **О.В. Гаврилов**

Рецензент:

Кам'янець-Подільський – 2020 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ЛОГОРИТМІКА ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ В РОБОТІ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	7
1.1. Діти із порушеннями мовленнєвого розвитку як особлива категорія	7
1.2. Характеристика просодичних одиниць мовлення	16
1.3. Логоритміка в системі дисциплін підтримуючої терапії	25
Висновки до першого розділу	34
РОЗДІЛ 2. РОЗРОБКА ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ ЛОГОРИТМІЧНИХ ЗАНЯТЬ ЯК ЕФЕКТИВНОГО КОМПОНЕНТУ КОРЕКЦІЇ ТА РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ	37
2.1. Обґрунтування структурних елементів і напрямків експериментальної програми логоритмічних занять для дітей з порушеннями мовлення	37
2.2. Експериментальна програма проведення логоритмічних занять з дітьми з порушеннями мовлення дошкільного віку	47
2.3. Методичні вказівки до використання експериментальної програми з логоритміки	77
Висновки до другого розділу	81
ВИСНОВКИ	84
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	89
ДОДАТКИ	97

ВСТУП

Актуальність дослідження. В даний час проблема розвитку, навчання і виховання дітей дошкільного віку стає особливо значущою. За статистичними даними, лише 10-12% новонароджених з'являються на світ здоровими. При типовому розвитку оволодіння звуковим складом мовлення у дошкільників закінчується до 4-5 років. Але іноді цей процес затягується. У цьому віці ми часто спостерігаємо дітей, мовлення яких мало зрозуміле для оточуючих: окремі звуки не вимовляються, пропускаються або замінюються іншими.

Дошкільний вік – важливий період у становленні особистості дитини. Без формування артикуляційного та граматично правильного мовлення повноцінний особистісний розвиток дитини та її адаптація в навколишньому світі неможливі. Своєчасне оволодіння дітьми дошкільного віку темпом, ритмом, інтонацією, літературно-нормативною вимовою, тембром та іншими просодемами мовлення є необхідною передумовою й умовою вирішення завдань всебічного психічного розвитку дошкільників, засвоєння ними рідномовних і загальнолюдських цінностей у сензитивному періоді, на чому наголошено в Законах України “Про освіту”, “Про дошкільну освіту” та “Базовому компоненті дошкільної освіти”. Окрему категорію складають хвороби, які супроводжуються порушенням мовлення, що безумовно тягне за собою і відставання в розвитку.

Проблемі порушень мовленнєвого розвитку дітей різних вікових категорій присвячені численні науково-методичні дослідження. (А. Богуш, Н. Гаврилова, О. Гвоздєв, Л. Журавльова, С. Конопляста, І. Мартиненко, І. Марченко, О. Мілевська, Н. Пахомова, С. Притиковська, Є. Соботович, В. Тищенко, Л. Трофіменко, Л. Цветкова, М. Шеремет, С. Шкільник та інші).

Ще на початку ХХ століття в багатьох країнах Європи набула поширення програма ритмічного виховання, відома як метод ритмічної гімнастики. Її створив швейцарський педагог і музикант, професор Женевської консерваторії – Еміль Жак-Далькроз. Сутність цієї методики полягає в тому, що завдяки поєднанню ритму, музики та руху було розв'язано завдання

«виховання ритму за допомогою ритму» спочатку у музикантів, а потім – у звичайних дітей, починаючи з дошкільного віку. За допомогою спеціально дібраних вправ Е. Жак-Далькроз розвивав у малюків музичний слух, пам'ять, увагу, чуття ритму, пластичну виразність рухів. У комплексі вправ керівним і формотворчим початком Е. Жак-Далькроз вважав музику.

У дошкільному віці під час становлення спокійного та плавного мовлення у дітей виникають труднощі, тому основне провідне значення набуває музика. Вона легко, на інстинктивному рівні сприймається дітьми і завдяки простим засобам виразності полегшує завдання виправлення мовлення. Музика значно впливає на якість виконання рухів – так зазначали у своїх наукових розробках Л. Бегас, Х. Богрова, О. Боряк, Г. Волкова, В. Галущенко, О. Григор'єва, Л. Журавльова, О. Забара, З. Ленів, С. Притиковська, Л. Чеснокова та інші. Вони зазначали, що логоритміка позитивно впливає на розвиток слуху, уваги, пам'яті, емоційно-вольової сфери і має на меті корегувати рухи, мовлення та поведінку дітей.

Г. Волкова розглядає логоритміку як один із навчальних предметів, який забезпечує ефективний напрям у системі корекційної-розвивальної, реабілітаційної роботи, щодо подолання психомоторних і мовленнєвих порушень у дітей в умовах навчального закладу [17]. Перевага логоритміки, як ефективного засобу в роботі з розвитку мовлення, відображається у її багатофункціональності. Її можна використовувати у різних видах роботи: заняттях з розвитку мовлення, при ознайомленні з навколишнім світом, на заняттях з музики та фізкультури, режимних моментах, а також в повсякденному житті.

Все вищезазначене свідчить про те, що вплив логоритміки багатограний, питання виховання правильної вимови у дошкільників засобами логоритміки цікаве багатьом дослідникам і вона може виступати як ефективна, нетрадиційна форма корекції та профілактики мовленнєвих порушень у дітей. Саме тому **темою** нашого дослідження є “Логоритміка в системі роботі з дітьми дошкільного віку з порушеннями мовленн”.

Мета дослідження – теоретичне обґрунтування структурних елементів і напрямків експериментальної програми логоритмічних занять для дітей з порушеннями мовлення, розробка та практична апробація комплексу логоритмічних занять для визначення ефективності впливу логоритміки в системі роботи з дітьми з порушеннями мовленнєвого розвитку в закладі дошкільної освіти.

Об’єкт дослідження – система корекції порушень мовлення у дітей дошкільного віку.

Предмет наукового пошуку – логоритміка як засіб корекції мовленнєвих порушень у дошкільників.

Завдання дослідження:

1. Здійснити аналіз проблеми дослідження у загальній та спеціальній педагогічній теорії.

2. Обґрунтування структурних елементів і напрямків експериментальної програми логоритмічних занять для дітей з порушеннями мовлення дошкільного віку.

3. Розробка експериментальної програми проведення логоритмічних занять з дітьми з порушеннями мовлення дошкільного віку.

4. Підготовка методичних вказівок до використання експериментальної програми проведення логоритмічних занять з дітьми з порушеннями мовлення в закладі дошкільної освіти.

Методи дослідження: теоретичні: вивчення та аналіз загальної, спеціальної психолого-педагогічної та методичної літератури; емпіричні: констатувальний експеримент з метою визначення ефективних засобів використання логоритміки у корекції мовленнєвих порушень; спостереження, діагностичні завдання; узагальнення.

Теоретичне значення дослідження полягало в тому, що було обґрунтовано, розроблено та адаптовано до використання під час роботи з дітьми з порушеннями мовлення дошкільного віку експериментальну

програму використання логоритмічних занять для корекції та розвитку просодичного компоненту мовленнєвої діяльності.

Практичне значення дипломної роботи. Автором було розроблено експериментальну програму використання логоритмічних занять з метою корекції просодичного компоненту мовленнєвої діяльності дітей з порушеннями мовлення дошкільного віку. Розроблено систему логопедичних занять відповідно до запропонованої експериментальної програми дозволить вихователям, логопедів закладів дошкільної освіти використовувати її у своїй повсякденній діяльності. Використані музичні твори дозволять музичним керівникам виконувати їх для дітей з порушеннями мовлення з метою його корекції та розвитку.

Дослідження проводилось **на базі:**

Апробація роботи. Дипломне дослідження було апробоване на II Студентському форумі (з міжнародною участю) 2-3 квітня 2020 року і конференції студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Вийшла з друку стаття: Логоритміка як інструмент в роботі з дітьми із порушеннями мовлення дошкільного віку // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Корекційна педагогіка і психологія / за ред. Н.С. Гаврилової. – Вип. 11 / Кам'янець-Подільський: Видавець Ковальчук О.В., 2020. С.26-32.

Структура роботи. Дипломне дослідження складається зі вступу, двох розділів, списку використаних джерел, який нараховує 85 позицій.

ВИСНОВКИ

1. Оволодіння мовленням є однією з важливих передумов подальшого повноцінного розвитку дитини, процесу її соціальної адаптації. Корекція мовленнєвих порушень у дошкільників потребує тривалої і системної роботи, яка охоплює всі види їхньої діяльності. Саме врахування особливостей розвитку дітей з порушеннями мовлення визначатиме зміст корекційно-розвивальної роботи та дасть можливість домогтися високого рівня розвитку всіх складових мовлення та психічних функцій, що забезпечує повноцінну інтеграцію і функціонування дітей із порушення мовленнєвого розвитку в соціумі.

Сюжетно-тематична організація занять з логоритміки дозволяє кожній дитині відчувати себе комфортно, упевнено, тому що в такій атмосфері максимально реалізуються потенційні можливості дітей. Поєднання комплексно-ігрового та музично-ритмічного методів найбільш придатний для розвитку пізнавальних процесів і відповідає психофізичним даним дітей. Така побудова занять дозволяє педагогам досягти стійкої уваги протягом усього заняття й, відповідно, підвищує результативність засвоєння знань. Мовленнєвий матеріал варто добирати таким чином, щоб він був доступним у лексичному відношенні, включати малі форми українського народного фольклору й вірші сучасних дитячих поетів. Заняття з логопедичної ритміки будуюмо відповідно до сучасних підходів до виховання дітей дошкільного віку. Якщо підходити до заняття творчо, то кожне з них стане неповторним, цікавим, яскравим та водночас зможе вирішити багато складних корекційних завдань, а також допомогти дитині повірити у свої можливості, розбудити її внутрішні можливості, полегшити їй процес адаптації в суспільному житті.

Включаючи в логоритмічні заняття ігри та музичний супровід, можна краще вплинути на емоційний стан дитини, розвивати в неї музично-ритмічне відчуття, навчати змінювати характер рухів залежно від ритміки музики, що розвиває слухову увагу. Музика організовує дії дитини, підпорядковує її рухи обумовленому ритму. Динамічні відтінки музичного твору викликають сильну

і слабку м'язову напругу. А навчити дітей керувати своїми м'язами – це одне з головних завдань корекції мовленнєвих порушень.

2. Виходячи зі змісту музикальних занять, які проводились з дітьми, які мають порушення мовленнєвого розвитку, і завдань корекційної роботи з їхнього виправлення нами була розроблена експериментальна програма логоритмічних занять, метою якої було виправлення порушень мовлення та розвиток його просодичних компонентів через використання музичного супроводу та включення танцювально-ритмічних елементів у процес формування правильного мовлення. На нашу думку, дана програма має включати в себе такі напрямки: артикуляційний, співочий, музично-ритмічний і музично-інструментальний, корекційно-розвивальний.

Структура логоритмічних занять передбачає не обов'язкову наявність усіх названих елементів. Послідовність корекційної роботи варіюється у відповідності до характеру мовленнєвих розладів, індивідуальних та вікових особливостей дітей. При цьому наголошуємо, що ні один засіб логоритміки, який ми використовували в розробленій нами програмі, не може розглядатися як універсальний. Вибір засобів та форм логоритмічного впливу в спеціальних закладах для дітей із порушенням мовлення та (або) логопедичних групах закладів дошкільної освіти підпорядковується в першу чергу меті і завданням загально-корекційного процесу з урахуванням того, в якій мірі той чи інший логоритмічний засіб активує мовленнєву систему і психофізичні функції, які потребують корекції.

3. Отже, у процесі розробки експериментальної програми з логоритміки для дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку дошкільного віку ми враховували, що просодична сторона мовлення відіграє важливу роль у мовленнєвому розвитку дитини. У дітей з порушеннями комунікативного розвитку ці мовленнєві елементи набувають важливої ролі, оскільки крім безпосередньо комунікативної, змістової та емоційної функцій просодичний бік мовлення містить в собі і компенсаторну та корекційно-розвивальні функції.

Заняття, підготовлені спільно логопедом, музичним керівником та вихователем, мають містити елементи, які нормалізують рухові й мовленнєві функції дітей, а в кінцевому результаті покриті кореговати та розвивати:

- мімічну моторику – якість та об'єм рухів м'язів лоба, очей, щік (підняти брови – “здивування”, примружити – “яскраве сонце”, щільно зімкнути повіки – “темна нічка”);

- мовленнєву моторику – силу, точність, об'єм, переключення рухів губ, язика, щік (рот відкрити, закрити; поперемінно надути щоки; висунути “широкий”, “вузький” язик; покусати кінчик язика; підняти язик угору; облизати верхню губу – “смачне повидло”);

- загальну моторику – статичну й динамічну координацію, одночасність, чіткість рухів (стояти рівно протягом 15 с із заплющеними очима; торкнутися із заплющеними очима вказівним пальцем правої й лівої руки по чергово до кінчика носа; міцно та слабко стискати руку товаришу; влучати м'ячем у ціль; перескакувати через мотузку; марширувати в будь-якому темпі);

- дрібну моторику – пальцями рук (стиснути пальці в кулак; зігнути кожен із пальців по чергово то правою, то лівою рукою – “пальчики ховаються”; поєднати пальці однієї руки з пальцями другої – “пальчики вітаються”); предметами (викладати візерунки з мозаїки, самостійно застібати гудзики, креслити олівцем вертикальні риси, нанизувати намистинки);

- відчуття ритму (проплескати руками після показу педагога малюнків відомих пісень).

У процесі розробки програми нами добрався музично-ритмічний, віршований матеріал і матеріал для комунікації, враховуючи структуру мовленнєвих і рухових порушень у дітей. При цьому матеріал ускладнюється поетапно. Для успішного проведення логоритмічних занять і успішного проведення корекційно-розвивальної роботи доцільно поряд з музичними композиціями насичувати заняття ігровими прийомами.

4. Логоритмічні заняття матимуть оптимальний корегувальний і розвивальний ефект, якщо педагог продумає й рівномірно розподілить

психофізичне навантаження на дітей. При цьому головним принципом досягнення ефективності в роботі на логоритмічних заняттях є індивідуальний підхід до кожної дитини з урахуванням її вікових, мовленнєвих, типологічних і психофізіологічних можливостей.

Мовленнєвий матеріал на логоритмічних заняттях попередньо не розучується, а робота з ним організовується з використанням принципу наслідування. Під час мовленнєвих тренувань бажано, щоб діти стояли разом з педагогом в колі або сиділи півколом. Таке розташування дає можливість дітям добре бачити педагога, рухатися і проговорювати матеріал синхронно з ним.

Пісенний і танцювальний репертуар розучується під час музичної діяльності. Чистоговорки і пальчикові ігри вихователь може використовувати в інших видах діяльності. Необхідним елементом є наочний матеріал – ілюстрації, елементи костюмів, іграшки, картинки тощо. Під час підготовки і проведення логоритмічних занять необхідно організувати тісний взаємозв'язок між логопедом, вихователем і музичним керівником. Додатково до логопедичного заняття може залучатись, за потреби, психолог закладу дошкільної освіти, реабілітолог, фізіотерапевт або інші працівники. Але провідним фахівцем під час логоритмічного заняття має виступати логопед.

У процесі проведення логоритмічних занять найбільш ефективно зарекомендував себе прийом – “намалюй, про що розповіла музика” (тобто діти висловлюють своє ставлення до музики не словами, а за допомогою фарб і візерунків на окремому аркуші паперу). Таким чином, на логоритмічних заняттях ми розвиваємо у дітей психомоторну функцію, уяву, фантазію, дрібну моторику, а також слухо-зорово-рухову координацію.

Матеріал, який використовується на логоритмічних заняттях закріплюється під час самостійної діяльності дітей (в групі у вільний час). Самостійна музична діяльність допомагає дитині “розкритися”: по-своєму висловити те, з чим вона познайомилась на логоритмічному занятті, проявити свою ініціативу, самостійність, розвинути вольові риси характеру, творчі

здібності, увагу. Для цього в кожній групі організована відповідне розвиваюче середовище.

Таким чином, всі перераховані вище вправи, які використовуються нами під час проведення логоритмічних занять, сприяють розвитку у дітей слухозорово-рухової координації, уваги, пам'яті та інших психічних процесів, ритмічного слуху, нормалізації координації рухів з вимовлянням звуків, просторової організації рухів, виразності і грації рухів, загальної та дрібної моторики.

Список використаних джерел

1. Алябьева Е.А. Логоритмические упражнения без музыкального сопровождения. М.: ТЦ Сфера, 2006. 64 с.
2. Артемов В.А. Метод структурно-функционального изучения речевой интонации. М., 1974.
3. Атемасова О. А. Психогімнастика у початковій школі: комплекс матеріалів / О.А. Атемасова. Х.: Ранок, 2011.
4. Бабина Г.В. Идес Р.Е. Лингвистические и психолингвистические аспекты организации работы над произносительной стороной речи у детей с дизартрией. М., 1989.
5. Бабушкина Р.Л., Кислякова О.М. Логопедическая ритмика: Методика работы с дошкольниками, страдающими общим недоразвитием речи / Под ред. Г.А. Волковой. СПб.: КАРО, 2005. 176 с.
6. Базовий компонент дошкільної освіти / наук. керівник: А.М. Богуш. К.: ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2012. 26 с.
7. Бегас Л.Д. Корекція заїкання дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.03 / Л.Д. Бегас; НПУ ім. М.П. Драгоманова. К., 2016. 16 с.
8. Бенилова С.Ю. Эмоционально-поведенческие нарушения у детей с расстройствами развития речи / С.Ю. Бенилова, Л.Р. Давидович, О.В. Руднева // Логопедия сегодня. 2009. №3. С.45-52.
9. Богуш А. М. Методика навчання дітей української мови в дошкільних навчальних закладах. К.: ВД «Слово», 2008. 440 с.
10. Богрова Х.Б. Психологічні особливості розвитку просодичного компонента мовлення дітей дошкільного віку засобами вокалотерапії: автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія / Богрова Христина Борисівна; Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди. Переяслав-Хмельницький, 2017. 24 с.
11. Борисова Е.А. Развитие мимической и интонационной выразительности речи у заикающихся дошкольников // Логопед. №1. 2005.

12. Борова В.Є. Виховання інтонаційної виразності мовлення дітей із недоліками звуковимови / В.Є. Борова // Наука і освіта. 2011. № 4. С.51-54.
13. Боромыкова О.С. Коррекция речи и движения с музыкальным сопровождением. Комплекс упражнений по совершенствованию речевых навыков у детей дошкольного возраста с тяжёлыми нарушениями речи. СПб: ДЕТСТВО-ПРЕСС, 1999.
14. Боряк О.В. Корекція просодичної сторони мовлення дітей старшого дошкільного віку з дизартрією засобами логопедичної ритміки: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.03 / О.В. Боряк; НПУ ім. М.П. Драгоманова. К., 2012. 20 с.
15. Верещак Л. Б. Розвиваємо мовлення дітей дошкільного віку засобами ейдетики / Л.Б. Верещак // Логопед. 2017. №9. С.30-32.
16. Винарская Е.Н. Раннее речевое развитие ребёнка и проблемы дефектологии. М.: Просвещение. 1987. 160 с.
17. Волкова Г.А. Логопедическая ритмика. М.: ВЛАДОС, 2002. 272 с.
18. Гаврилова Н.С. Класифікації порушень мовлення //
19. Гаврилова Н.С. Порушення фонематичних процесів у дітей // Актуальні питання корекційної освіти. 2010. Вип.1. С.87-98.
20. Галанов А.С. Игры, которые лечат. М.: Просвещение, 2008. 95 с.
21. Галущенко В.І. Особливості формування просодичного компонента мовлення у дітей зі стертою формою дизартрії: автореф. дис.... канд. пед. наук: 13.00.03 / В. І. Галущенко; Держ. закл. "Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського". Одеса, 2012. 20 с.
22. Глухова О.В. Логоритміка – говоримо, рухаємося та музикуємо! // Музичний керівник. 2015. №9. С.13-19.
23. Гоголева М. Ю. Логоритмика в детском саду. Ярославль: Академия развития, 2006. 120 с.
24. Голуб Н. Психологічний тренінг як засіб корекції мовлення у дітей з мовленнєвими порушеннями / Н. Голуб // Збірник наукових праць

Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Ч. 3 / Уман. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. Умань: Жовтий О.О., 2014. С.96-102.

25. Григор'єва О.Є. Розвиток мовлення і корекція звукопорушень у старших дошкільників на музичних заняттях із використанням логоритміки та логопедичних вправ / О.Є. Григор'єва // Логопед. 2017. №3. С.8-14.

26. Гринер В.А. Логопедическая ритмика для дошкольников. М.: Просвещение, 2001. 341 с.

27. Дмитриченко Л.Г., Серова О.А., Шеховцова Н.Г. Коррекция речевых нарушений у дошкольников с использованием логоритмических занятий // Молодой ученый. 2019. №20. С.471-472.

28. Дубич М.В. Розвиток пізнавальних та творчих здібностей дошкільників із вадами мовлення та порушенням психічного розвитку засобами орігамі-мозаїки / М. В. Дубич // Логопед. 2017. №11. С.11-20.

29. Емельянова Л.Ф. Формирование интонационной стороны речи у учащихся с речевой патологией / Школьный логопед. №2. 2004.

30. Журавльова Л.С. Корекція мовлення старших дошкільників із заїканням засобами музично-дидактичних ігор // Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія № 19: Корекційна педагогіка та психологія. К., 2005. Вип. 5. С25-32.

31. Журавльова Л.С. Розвиток мовлення у старших дошкільників із заїканням засобами музично-дидактичних ігор: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.03 / Л.С. Журавльова; НПУ ім. М.П. Драгоманова. К., 2009. 23 с.

32. Забара О.В. З історії виникнення логопедичної ритміки // Логопед. 2012. №10. С.8-12.

33. Зеeman М. Расстройства речи в детском возрасте. М.: Медгиз, 1962. 300 с.

34. Калмикова Л.О. Формування у дітей старшого дошкільного віку мовленнєвої діяльності: діагностико-розвивальний комплекс. К.: Слово, 2016. 384 с.

35. Калмикова Л.О. Перспективність і наступність в навчанні мови й розвитку мовлення дітей дошкільного і молодшого шкільного віку: психолінгвістичний і лінгвометодичний виміри. К.: Слово, 2017. 447 с.
36. Карелина И.Б. Коррекция голосовых расстройств у дошкольников. М.: Айрис-пресс, 2005.
37. Карпицька Л.В. Сторітелінг – сучасна технологія розвитку монологічного мовлення у дітей із логопедичними ускладненнями старшого дошкільного віку / Л. В. Карпицька // Логопед. 2019. №12. С.4-7.
38. Керик О. Логопедичний тренінг як засіб розвитку комунікативної діяльності дітей з мовленнєвими порушеннями // Молодь і ринок. №5 (136). 2016. С.82-86.
39. Клезович О.В. Музыкальные игры и упражнения для развития и коррекции речи детей. Мн.: Аверсев, 2005. 152 с.
40. Кольцова М.М. Двигательная активность и развитие функции мозга ребенка. М., 1973.
41. Конопляста С.Ю. Психолого-педагогічне вивчення дітей з вадами мовлення / С.Ю. Конопляста // Удосконалення підготовки науково-педагогічних кадрів в Україні: зб. наукових праць. К.: УДПУ ім. М.П. Драгоманова, 1997. С.112-117.
42. Конопляста С.Ю., Сак Т.В. Логопсихологія. Навчальний посібник / за ред. М.К. Шеремет. К.: Знання, 2010. 293 с.
43. Кузнецова Е.В., Тихонова И.А. Развитие и коррекция речи детей 5-6 лет: конспекты занятий. М., 2005. 96 с.
44. Ленів З.П. Корекція порушень усного мовлення у дітей старшого дошкільного віку засобами арттерапії: автореф. дис.... канд. пед. наук: 13.00.03 / З.П. Ленів; НПУ ім. М.П. Драгоманова. К., 2010. 21 с.
45. Логопедія. Підручник, друге видання, перероблене та доповнене / За ред. М.К. Шеремет. К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. 672 с.
46. Логопедия / Под ред. Л.С. Волковой. М.: ВЛАДОС, 2004. 704 с.

47. Лопатина Л.В., Позднякова Л.А. Наршения интонационного оформления высказывания дошкольников со стертой дизартрией // Логопедия. №1. 2004.
48. Лопатина Л.В. Серебрякова Н.В. Логопедическая работа в группах дошкольников со стертой формой дизартрии. СПб., 1994.
49. Матковська М.І. Гра-драматизація як засіб мовленнєвого та художньо-естетичного розвитку дошкільників із порушеннями мовлення / М.І. Матковська // Логопед. 2016. № 11. С.2-4.
50. Мартиненко І.В. Психолого-педагогічні підходи до діагностики комунікативної діяльності дітей з системним порушенням мовлення // Логопедія. Науково-методичний журнал. 2015. №5. С.38-45.
51. Марченко І.С. Особливості логопедичної роботи з дітьми дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення // Логопедія. Науково-методичний журнал. 2013. №3. С.52-56.
52. Михайлова Е.А. О роли и специфике невербальных средств в процессе коммуникации заикающихся / Логопед в детском саду. №2. 2005.
53. Мілевська О.П. Логотренінг як форма роботи зі стимуляції у дітей мовленнєвих механізмів різного рівня // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. 2010. Вип.14. С.165-174.
54. Новиковская О.А. Логоритмика: для дошкольников в играх и упражнениях. СПб.: Корона принт, 2005. 272 с.
55. Олефір О. Стан сформованості навичок спілкування шестирічних дітей з порушеннями мовлення // Імідж сучасного педагога. Науково-практичний освітньо-популярний часопис. 2009. №6-7. С.45-47.
56. Притиковська С.Д. Використання в корекційно-логопедичних цілях розвитку координаційних здібностей у дітей з мовленнєвими порушеннями // Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки). Збірник наукових праць / за ред. В.М. Синьова, О.В. Гаврилова. Вип.9. В 2-х т., том 2. Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006, 2017. С.201-210.

57. Притиковська С.Д. Теоретичні та методичні аспекти розвитку темпоритму мовлення засобами музично-ритмічного та фізичного виховання // Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки). Збірник наукових праць / за ред. В.М. Синьова, О.В. Гаврилова. Вип.14. Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2019. С.248-251.

58. Рау Е.Ю., Казбанова Е.С. Нарушение темпо-ритмической организации речи дошкольников и младших школьников как фактор риска появления заикания // Логопед. №6. 2004.

59. Рібцун Ю. В. Звуко-рухова абетка / Рібцун Ю. В. // Віршики, картинки, звуки для забави і науки. Х. : Вид. група «Основа», 2013. 176 с.

60. Рібцун Ю.В. Корекційна робота з розвитку мовлення дітей п'ятого року життя із фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення. К., 2012. 258 с.

61. Рібцун Ю. В. Характеристика фонетико-фонематичної складової мовлення дітей п'ятого року життя із ФФНМ / Ю. В. Рібцун // Логопедичний вісник. 2011. Вип.2. С.36-53.

62. Романенко О.В. Застосування соціально-психологічного тренінгу в системі психологічної допомоги дітям з тяжкими порушеннями мовлення // Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2014. Вип. 27. С.174-179. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_019_2014_27_38

63. Соботович Є.Ф. Критерії оцінювання мовленнєвого розвитку дитини (у його лексичній ланці) на різних вікових етапах. Нормативні показники мовленнєвого розвитку (у його граматичній ланці) дитини дошкільного віку // Дефектологія. 2003. №2. С.2-11.

64. Соботович Э.Ф. Нарушение речевого развития у детей и пути их коррекции: Учебно-методическое пособие. К.: ІСДО, 1995. 204 с.

65. Соботович Є.Ф. Нормативні показники мовленнєвого розвитку (в його фонетико-фонематичній ланці) дітей дошкільного віку // Дефектологія. 2002. №3. С.2-5.

66. Соботович Є.Ф. Психолінгвістична періодизація мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. К.: Актуальна освіта, 2004. С. 7-35.
67. Соботович Е.Ф. Психолінгвістическая структура речевої діяльності и механізми ее формування / Е. Ф. Соботович. К.: ИЗМН, 1997. 44 с.
68. Соботович Е.Ф. Речевое надорозвитие у детей и пути его корекції (Дети с нарушением интеллекта и моторной алалией) / Е.Ф. Соботович. М.: Классикс Стилль, 2003. 160 с.
69. Тищенко В. В. Як навчити дитину правильно розмовляти: від народження до 5 років: поради батькам / В. В. Тищенко, Ю. В. Рібцун. К.: Літера ЛТД. 2006. 128 с.
70. Трофименко Л.І. Особливості розвитку особистості дошкільників з мовленнєвими порушеннями // Теоретичне і методичне забезпечення навчання та виховання осіб з особливими освітніми потребами. Т.8. 2018. С.224-229.
71. Цветкова Л.С. Нейропсихология счета, письма и чтения: нарушение и восстановление. М.: Юристъ, 1997. 256 с.
72. Чеснокова Л.В. Заняття з логоритміки для дітей із вадами мовлення. [Текст] / Л.В. Чеснокова, О.І. Золотарьова. Х.: Вид. група «Основа», 2017. 160 с.
73. Шеремет М.К. Сучасні підходи до подолання дислалії у дітей // Імідж сучасного педагога. Науково-практичний освітньо-популярний часопис. 2005. №6-7. С.40-43.
74. Шеремет М.К., Манько М. Науково-теоретичні засади проблеми діагностики і корекції мовленнєвого розвитку в дітей раннього віку. // Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія. К., 2007. №8. С.88-90.
75. Шеремет М.К., Пахомова Н.Г. Формування мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку з дизартрією до навчання в школі: Навчально-методичний посібник. К.: Знання, 2009. 137 с.

76. Школьник С.Я. Мовні віршовані ігри та вправи з музичним супроводом для дітей, що мають вади мовлення. Х., 1999. 86 с.
77. Штіль С.Ю. Формування мовленнєвих компетентностей у дошкільників з особливими освітніми потребами шляхом розвитку дрібної моторики / С.Ю. Штіль // Дитина з особливими потребами. 2019. № 5. С.26-28.
78. Юрова Р. А. Заняття з логоритміки із заїкуватими дітьми / Р.А. Юрова, А.В. Щолокова. К., 2000.
79. Asikainen M, Hannus S. Developing speech. *Duodecim*. 2013;129(2):182-8.
80. Cherney LR. Aphasia treatment: intensity, dose parameters, and script training. *Int J Speech Lang Pathol*. 2012 Oct;14(5):424-31.
81. Leff A., Starrfelt R. *Alexia: Diagnosis, Treatment and Theory*. Springer, 2014. 168 p.
82. McAllister A, Sjölander P. Children's voice and voice disorders. *Semin Speech Lang*. 2013 May;34(2):71-9.
83. Norton ES, Beach SD, Gabrieli JD. Neurobiology of dyslexia. *Curr Opin Neurobiol*. 2014 Oct 4;30C:73-78.
84. Starrfelt R, Olafsdóttir RR, Arendt IM. Rehabilitation of pure alexia: a review. *Neuropsychol Rehabil*. 2013;23(5):755-79.
85. Waring R, Knight R. How should children with speech sound disorders be classified? A review and critical evaluation of current classification systems. *Int J Lang Commun Disord*. 2013 Jan; 48(1):25-40.